

ВІДГУК ОПОНЕНТА

- доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Теремецького Владислава Івановича на дисертацію Іноземцевої Катерини Олександрівни «Організаційно-правові засади кадрового забезпечення судової системи України», яка подана на захист до разової спеціалізованої вченої ради ДФ 55.051.040 у Сумському державному університеті на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. В умовах сьогодення судова система України перебуває у стані реформування, метою якого є утвердження правопорядку, базовими засадами якого виступають: високий рівень правової культури, що безпосередньо залежить від матеріального добробуту народу та рівня економічного розвитку суспільства; провадження всіма суб'єктами суспільних відносин діяльності на засадах верховенства права та захисту прав і свобод людини та громадянина; справедливе відновлення порушених прав і свобод людини та громадянина у передбаченому законодавством порядку та з урахуванням розумних строків тощо. Ефективність здійснення правосуддя покликана гарантувати доступність судової системи та механізмів судового захисту для громадян та юридичних осіб. Однак само по собі розуміння особливого статусу судової установи в особі суддів та керівництва суду не може гарантувати поваги до тієї ролі і функцій, які вони виконують. Довіра громадян передусім залежить від якості відправлення правосуддя у передбачений законодавством спосіб та в межах розумних строків. Без відповідної поваги та підтримки громадян ефективне функціонування суду неможливе. Отже, керівництво суду має робити все необхідне для отримання такої підтримки.

Треба зазначити, що від діяльності судів, які здійснюють правосуддя, а також безпосередньо від діяльності окремих суддів та можливості доступу

кожного громадянина до правосуддя, залежить втілення у життя принципів правової держави. Тому якісне адміністрування судової системи є запорукою її ефективної діяльності, а також дієвим аспектом незалежності судової влади. За сучасних умов розбудови судово-правової реформи проблемні питання, які пов'язані з визначенням сутності та оптимальної моделі судового адміністрування, на жаль, не отримали належного теоретико-правового опрацювання на доктринальному рівні.

Важливо наголосити, що одним із найефективніших показників якості роботи суду є професіоналізм осіб, які здійснюють правосуддя, осіб, які здійснюють організаційне забезпечення діяльності суду (апарат суду), а також осіб, які відбирають суддів на посаду. Тому в умовах оновленої судової гілки влади особливе значення набуває питання її якісного кадрового забезпечення. Попри те, що визначення сутності та принципів, вивчення особливостей кадрового забезпечення судової системи країни, а також правового регулювання забезпечення кадрової політики в системі судоустрою тощо неодноразово ставали об'єктами наукового пізнання багатьох науковців і вчених, необхідно констатувати відсутність комплексного дослідження організаційно-правових засад кадрового забезпечення судової системи України. З урахуванням зазначеного, обрана тема дисертаційного дослідження є обґрунтованою, актуальною та своєчасною.

Закономірним із огляду на актуальність теми є **зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами**. Так, дисертаційне дослідження Іноземцевої К.О. виконане відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року, а також у межах науково-

дослідної теми Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем» (номер державної реєстрації 0118U001317).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є достатнім, що підтверджується використанням широкого літературного інструментарію та емпіричних даних. Дисертанткою опрацьовано 234 загальних і спеціальних джерел, у тому числі джерел іноземною мовою, в яких розкрито різні аспекти обраної тематики дослідження.

У вступі належним чином розкрито актуальність теми дисертації, встановлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет, методологічну основу дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження, наведено дані про їх апробацію та наукові публікації.

Розділ 1 «Теоретико-правова характеристика судової системи та її кадрового забезпечення в Україні» містить два підрозділи, в яких визначено поняття, структура та основні принципи побудови судової системи України, а також встановлено сутність та принципи кадрового забезпечення судової системи України. Зокрема, дисертанткою запропоновано авторське визначення поняття «кадрова політика в судовій системі», удосконалено поняття «кадрове забезпечення судової системи України», відображене власне бачення розкриття сутності принципів кадрового забезпечення судової системи України та удосконалено їх класифікацію.

Розділ 2 «Правові засади формування і організації кадрового забезпечення судової системи України» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено організаційну структуру кадрового забезпечення судової системи України; розкрито сутність функціональної структури кадрового забезпечення судової системи України, визначено та розглянуто її елементи; з'ясовано правове становище, роль і значення апарату суду в організації кадрового забезпечення

діяльності суду. Констатовано, що організаційна та функціональна структури кадрового забезпечення судової системи України в чистому вигляді окремо не існують, а мають тісний взаємозв'язок та складають єдину систему, як цілісну платформу для реалізації завдань та досягнення мети з формування складу кваліфікованих працівників судової системи держави.

Розділ 3 «Напрями вдосконалення організаційно-правових засад кадрового забезпечення судової системи України» містить два підрозділи, в яких узагальнено досвід зарубіжних країн (зокрема, Сполучених Штатів Америки, Японії, Великобританії, Федеративної Республіки Німеччина, Італії, Республіки Польща, Республіки Білорусь, Республіки Молдова, Грузії) з правового регулювання питань кадрового забезпечення судової системи; сформульовано сучасні проблеми кадрового забезпечення судової системи України та запропоновано основні напрями удосконалення його організаційно-правових засад.

Висновки і рекомендації дисертантки ґрунтуються на ретельному аналізі наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців з адміністративного права, організації судових та правоохоронних органів, трудового права, публічного управління та адміністрування, менеджменту, а також інших галузевих правових наук.

З урахуванням викладеного необхідно констатувати, що сформульовані у дисертації наукові положення і рекомендації у своїй основі є обґрунтованими, що дає підстави з ними погодитися. Зазначене підтверджується і проведеним аналізом змісту розділів дисертаційної роботи, висновків до них та загальних висновків, що загалом свідчить про досягнення визначеної мети та вирішення поставлених завдань наукового дослідження з обраної тематики.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів. Ознайомлення зі змістом дисертації здобувачки та її науковими публікаціями дозволяє визнати, що мету дослідження досягнуто. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблем, так і у запропонованому способі розв'язання конкретних питань теми.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендації, сформульованих у дисертації підтверджуються використанням значного обсягу нормативно-правових документів, наукової, навчальної та навчально-методичної літератури, використання яких дозволило сформулювати основні положення щодо організаційно-правових засад кадрового забезпечення судової системи України, та викласти низку положень, висновків, надати пропозиції і рекомендації щодо удосконалення законодавства України про судоустрій і статус суддів.

Безумовно основним здобутком авторки є те, що представлена наукова робота є однією з перших спроб на основі комплексного дослідження та аналізу норм чинного українського національного законодавства та практики його застосування, опрацювання наукових здобутків вітчизняних та зарубіжних науковців і вчених, узагальнення досвіду правового регулювання окремих зарубіжних країн визначити сутність та особливості організаційно-правових засад кадрового забезпечення судової системи України, а також запропонувати авторське бачення вирішення сучасних проблем кадрового забезпечення судової системи України шляхом формування основних напрямів вдосконалення його організаційно-правових засад. З огляду на зазначене, особливої уваги потребують окремі аспекти дисертаційного дослідження, які відображають його *наукову новизну*.

З урахуванням розглянутих позицій вчених та науковців щодо розкриття сутності поняття «судова система» авторкою виділено певні підходи до тлумачення цієї категорії. Зокрема, на підставі вивчення окремих норм чинного законодавства про судоустрій щодо врегулювання системи судоустрою та системи правосуддя акцентовано увагу на так званій трансформації поняття «судова система» у поняття «система судоустрою» та з'ясовано, що більш ширшим за змістовним наповненням є поняття «система правосуддя» (стор. 31).

Визначальним є те, що вперше авторкою запропоноване визначення поняття «кадрова політика в судовій системі», як складової частини державної кадрової політики, що являє собою сукупність основоположних принципів, науково-обґрунтованих методів і способів вироблення стратегічних завдань і цілей з формування складу кваліфікованих працівників шляхом встановлення вимог до підбору, навчання, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, раціонального використання (розподілу, переміщення) та звільнення кадрів тощо у судовій системі держави (стор. 68).

Встановлено, що організаційна структура кадрового забезпечення судової системи держави представлена суб'єктами, уповноваженими виконувати функції із забезпечення судової системи кваліфікованими кадрами, а також включає мережу управлінських зв'язків, що виникають в ході виконання роботи з кадрового забезпечення. При цьому повноваження Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в сфері кадрового забезпечення судової системи класифіковано за відповідними критеріями (стор. 98).

Цілком обґрунтованою видається позиція дисертантки щодо виділення елементів функціональної структури кадрового забезпечення судової системи України, серед яких такі: 1) добір (підбір, відбір) кадрів для судової системи; 2) кадрове планування; 3) мотивація та стимулювання трудової діяльності кадрів у судовій системі; 4) оцінювання якості роботи кадрів; 5) підготовка, спеціальна підготовка та періодичне навчання кадрів для судової системи; 6) оплата праці; 7) припинення діяльності кадрів в органах судової системи (стор. 127–128).

З'ясовано, що однією з ключових функцій апарату суду є кадрове забезпечення діяльності відповідного суду. Водночас авторкою уточнено, що реалізація такої функції досягається шляхом виконання працівниками апарату суду певних завдань, серед яких: здійснення заходів щодо орієнтації та адаптації новопризначених працівників суду; організація навчання і підвищення професійного рівня працівників; атестація працівників апарату суду та щорічна оцінка виконання ними покладених ними обов'язків і завдань; вжиття заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції тощо. Наголошено, що у

структурі апарату суду створюються відділи, зокрема, для вирішення питань кадрового забезпечення – відділ кадрового забезпечення (стор. 150).

На окрему увагу заслуговує узагальнення досвіду зарубіжних країн (зокрема, Сполучених Штатів Америки, Японії, Великобританії, Федеративної Республіки Німеччина, Італії, Республіки Польща, Республіки Білорусь, Республіки Молдова, Грузії) з правового регулювання питань кадрового забезпечення судової системи. З урахуванням чинних нормативних документів, що визначають правові засади функціонування судової системи та правове становище статусу суддів у досліджених державах, виділено суб'єктів кадрового забезпечення судової системи з віднесенням їх у такі групи: 1) суб'єкти із загальними повноваженнями; 2) суб'єктами зі спеціальними повноваженнями (на загальнодержавному рівні; на локальному рівні) (стор. 179–180).

Заслуговує на підтримку висловлені Іноземцевої К.О. пропозиції щодо: 1) визначення на законодавчому рівні стратегічних напрямів державної кадрової політики у судовій системі країни, її цілей та завдань, особливостей реалізації шляхом розроблення на прийняття Концепції кадрової політики в системі судоустрою України (с. 203); 2) затвердження Типового положення, яким би визначався статус відділу кадрового забезпечення (служби/ сектору управління персоналом), його завдання та повноваження, як базового документу для прийняття локальних нормативних документів суду із регулювання зазначених питань (стор. 205).

Окрім наведених положень в роботі також сформульовано низку інших авторських висновків та пропозицій, які безумовно заслуговують на увагу.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Положення та висновки рецензованої дисертації можуть бути використані для подальшого наукового пошуку напрямів удосконалення організаційно-правових засад кадрового забезпечення судової системи України, удосконалення законодавства України в частині регулювання питань формування складу кваліфікованих працівників судової системи держави, при написанні наукової,

підготовці навчальної та навчально-методичної літератури, а також при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Організація судових та правоохоронних органів України».

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні наукові положення і висновки дисертації Іноземцевої К.О. повно висвітлено у 8 наукових працях, з яких 7 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав (зокрема, 1 стаття Scopus), та 1 тези наукових повідомлень на науково-практичній конференції.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 244 сторінок. Перелік використаних джерел містить 237 найменувань.

Структура дисертації побудована логічно і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань. Дисертація оформлена відповідно до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Анотація дисертації відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом її основного змісту, в якій представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем роботу.

Оцінка мови і стилю дисертацію. Дисертацію написано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю.

Порушення академічної доброчесності не виявлено.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, що висуваються до такого виду робіт і наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи теоретико-правову, наукову, практичну значимість дисертації Іноземцевої Катерини Олександрівни, її актуальність, наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для подальшого розвитку й удосконалення організаційно-правових засад кадрового забезпечення судової системи України необхідно наголосити, що окремі положення дисертації є дискусійними та такими, що потребують додаткових пояснень під час публічного захисту. Це сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці отриманих автором наукових результатів.

1. При дослідженні поняття, структури та основних принципів побудови судової системи України встановлено, що незалежність, ефективність судової системи ґрунтується на певних принципах, вироблених міжнародною практикою. Зокрема, наведено низку міжнародних нормативних документів, якими визначаються основні принципи на стандарти правосуддя, а також в положеннях яких деталізуються принципи, на яких має ґрунтуватися судова система (стор. 45–46). Водночас сутність таких принципів не розкрито.

2. Підрозділ 1.2 дисертації присвячено визначенню сутності кадрового забезпечення судової системи України. Авторкою зазначено, що в основі будь якої роботи з кадрами лежить кадрова політика. Тому з метою встановлення сутності та змісту кадрового забезпечення судової системи України першочергово визнано необхідним визначення поняття «кадрової політики в судовій системі». З метою його формулювання досліджено чимало наукових доробок, присвячених висвітленню сутності та особливостей кадрової політики, здійснюваної в органах державної влади. Зокрема, констатовано відсутність єдності поглядів науковців щодо розкриття змісту поняття «державна кадрова політика» (стор. 57). Вбачається, що у такому разі доцільно було б згрупувати наукові точки зору щодо визначення сутності державної кадрової політики.

3. При дослідженні функціональної структури кадрового забезпечення судової системи України дисертанткою виділено її елементи, одним з яких є добір (підбір, відбір) кадрів для судової системи. Висвітлюючи питання добору кандидатів на посаду помічника судді, встановлено вимоги, що висуваються до них: громадянство України; наявність вищої юридичної освіти; вільне володіння державною мовою (стор. 105). При цьому не уточнено обставини, за наявності яких претендент не може бути призначеним помічником судді.

4. Під час вивчення особливостей підготовки та періодичного навчання кадрів судової системи окрему увагу приділено спеціальній підготовці кандидатів на посаду судді. Встановлено, що чинним законодавством про судоустрій і статус суддів передбачено, що спеціальна підготовка кандидата на посаду судді включає теоретичну та практичну підготовку в Національній школі суддів України, і тільки після її проходження та отримання свідоцтва встановленого зразка можливе подальше складення цим кандидатом кваліфікаційного іспиту. При цьому зазначається, що законодавцем не виключається можливість вчинення кандидатом на посаду судді порушень щодо проходження спеціальної підготовки (стор. 119), але яких саме не розкрито.

5. У підрозділі 3.1 дисертаційної роботи досліджено особливості правового регулювання питань кадрового забезпечення судової системи в зарубіжних державах, зокрема у Республіці Молдова. Встановлено, що вимоги до кандидатів на посаду судді закріплені в окремому нормативному документі – Законі Республіки Молдова про статус судді, згідно зі ст. 6 якого кандидатом на посаду судді може бути особа з бездоганною репутацією, яка має громадянство Республіки Молдова, місце проживання в країні та відповідає певним вимогам (с. 173). Однак перелік таких вимог авторкою не наведено.

Водночас наведені зауваження і побажання мають здебільшого характер побажань щодо подальшого покращення наукової роботи або є дискусійними та такими, що не знижують достатньо високого рівня і позитивної характеристики дисертаційного дослідження Іноземцевої Катерини Олександрівни.

Загальний висновок.

1. Дисертація Іноземцевої К.О. на тему «Організаційно-правові засади кадрового забезпечення судової системи України» є завершеною науковою роботою, виконаною особисто дисертантом у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Дисертаційне дослідження містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора в юридичну науку.

2. За своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених питань, теоретичним та практичним підґрунтям та обґрунтованістю одержаних результатів дисертація Іноземцевої Катерини Олександрівни на тему «Організаційно-правові засади кадрового забезпечення судової системи України» повністю відповідає вимогам пунктів 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, а її автор – Іноземцева Катерина Олександрівна – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

ОПОНЕНТ –
професор кафедри цивільного
права і процесу
Західноукраїнського
національного університету,
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

